

Deres ref.:

Vår ref.: 2006/1872
MAB HEHA 532.5

Dato: 19. november 2008

Vedtak V2008-18 - Håkonrune Rør AS og Oslo VVS Service AS - konkurranseloven § 29 jf. § 10 - vedtak om overtredelsesgebyr

1. Innledning

Det vises til Konkurransetilsynets varsel av 23. juni 2008 om pålegg om opphør av samordnet prissetting i forbindelse med anbudskonkurranser og overtredelsesgebyr (heretter varselet), Håkonrune Rør AS (heretter Håkonrune Rør) sine merknader til varselet av 27. august 2008, Oslo VVS Service AS (heretter Oslo VVS Service) sine merknader til varselet av 1. september 2008, samt øvrig korrespondanse og kontakt i saken.

Etter en vurdering av alle de foreliggende opplysningene i saken har Konkurransetilsynet kommet til at Håkonrune Rør og Oslo VVS Service (i fellesskap omtalt som partene) har samarbeidet i strid med konkurranseloven¹ § 10. Overtredelsen av denne forbudsbestemmelsen har skjedd ved at partene forut for innlevering av tilbud i en anbudskonkurranse vedrørende ombygging av omsorgsboliger i Oslo kommune høsten 2006, på ulovlig måte samordnet sine priser. Dette ble gjort ved at samtlige delsummer og totalsum i Oslo VVS Service sitt tilbud ble prissatt nøyaktig syv prosent høyere enn Håkonrune Rør sine priser. Formålet med denne atferden var å hindre, innskrenke eller vri konkurransen i strid med konkurranseloven § 10.

Konkurransetilsynet har i medhold av konkurranseloven § 29 besluttet å ilegge Håkonrune Rør et overtredelsesgebyr på 250 000 kroner, og Oslo VVS Service et overtredelsesgebyr på 500 000 kroner.

2. Sakens bakgrunn

2.1. Berørte foretak

Håkonrune Rør AS²

Håkonrune Rør AS ble stiftet i 1992. [navn] er daglig leder og styreleder i selskapet. Foretakets forretningsadresse er Etterstadgata 15, 0658 Oslo. Foretaket driver virksomhet innen rørlegger-

* Opplysninger er unntatt offentlighet i medhold av offentlighetsloven av 19. juni 1970 nr. 69 § 5a første ledd, jf. forvaltningsloven av 10. februar 1967 § 13 første ledd nr. 1. Hvor personnavn og stillingstittel er unntatt vil dette angis som henholdsvis [navn] og [stilling].

¹ Lov av 5. mars 2004 nr. 12 om konkurranse mellom foretak og kontroll med foretakssammenslutninger.

² Org. nr. 964 659 435

og VVS-tjenester i Oslo-området. Regnskapet for 2005 og 2006 viser en omsetning på henholdsvis 8,6 og 6,9 millioner kroner. I 2007 var omsetningen på 5,4 millioner kroner. Foretaket er pr. 14. november 2008 registrert med tre ansatte i AA-registeret (Arbeidstaker-/arbeidsgiverregisteret).

Oslo VVS Service AS³

Oslo VVS Service AS ble stiftet i 1990. [navn] er daglig leder og styreleder i selskapet. Foretakets forretningsadresse er Brobekkveien 80, 0582 Oslo. Foretaket driver virksomhet innen rørlegger- og VVS-tjenester i Oslo-området. Regnskapet for 2005 og 2006 viser en omsetning på henholdsvis 35,5 og 36,8 millioner kroner. I 2007 var omsetningen på 38,1 millioner kroner. Foretaket er per 14. november 2008 registrert med 28 ansatte i AA-registeret.

2.2. Konkurransetilsynets saksbehandling

Konkurransetilsynet igangsatte undersøkelser i saken på bakgrunn av en skriftlig henvendelse fra Oslo kommune, Omsorgsbygg KF (heretter Omsorgsbygg) datert 21. november 2006. Det fremgår av brevet at Omsorgsbygg har mistanke om ulovlig samarbeid mellom to foretak i rørleggerbransjen i Oslo. Mistanken fremkom i forbindelse med ombyggingsprosjektet av omsorgsboligene i Skogvollveien 10 E/F. På grunn av den foreliggende prissammenhengen mellom tilbudene valgte kommunen å avlyse anbuds konkurransen.

Vedlegg 1: Brev fra Omsorgsbygg til Konkurransetilsynet datert 21. november 2006

Etter begjæring fra Konkurransetilsynet avsa Bergen tingrett 23. mai 2007 en beslutning om bevissikring hos Håkonrune Rør og Oslo VVS Service med hjemmel i konkurranseloven § 25. Konkurransetilsynet foretok bevissikring hos begge foretakene 12. juni 2007.

Under bevissikringen ble det tatt beslag i dokumenter og i elektronisk lagret materiale. Det er avholdt forklaringsopptak med representanter fra Håkonrune Rør, Oslo VVS Service, Omsorgsbygg, samt konsulenter som Håkonrune Rør og Omsorgsbygg har brukt. [stilling] i Håkonrune Rør nektet å etterkomme tilsynets pålegg om å gi forklaring i forbindelse med bevissikringen. Pålegget om å gi opplysninger ble påklaget. Fornyings- og administrasjonsdepartementet tok ikke klagen til følge⁴, og [navn] avga forklaring 2. august 2007. Forklaringsopptak og dokumenter som Konkurransetilsynet har lagt vekt på i vedtaket er fortløpende inntatt i vedlegg.

Konkurransetilsynets varsel om vedtak ble sendt til partene 23. juni 2008 med frist for å inngi eventuelle merknader innen 15. august 2008. Oslo VVS Service ble etter en begrunnet anmodning gitt utsettelse til 29. august 2008 for å inngi nevnte merknader. Håkonrune Rør ble gitt tilsvarende fristutsettelse. Oslo VVS Service ble etter en ny anmodning gitt ytterligere fristutsettelse til 1. september 2008. Konkurransetilsynet mottok skriftlige kommentarer til varselet i brev av 27. august 2008 fra Håkonrune Rør og i brev av 1. september 2008 fra Oslo VVS Service. I brev av 27. oktober 2008 fremsatte Oslo VVS Service ytterligere kommentarer til varselet.

Forut for varselet avsa Konkurransetilsynet begjæring om innsyn i sakens dokumenter, med hjemmel i konkurranseloven § 27. Håkonrune Rør brakte spørsmålet inn for retten til avgjørelse. Gulating lagmannsrett fastholdt Bergen tingretts avslag⁵ på innsyn ved kjennelse av 28. august 2007. I forbindelse med at partene ble varslet om inngrep, ble sentrale dokumenter vedlagt. I tillegg ble partene opplyst om adgangen til å begjære innsyn i øvrige saksdokumenter.

Av merknadene til varselet fremgår at Håkonrune Rør og Oslo VVS Service bestrider at det foreligger en overtredelse av konkurranseloven. Håkonrune Rør anfører at dersom det har skjedd

³ Org. nr. 957 810 950

⁴ Vedtak i sak om klage på pålegg om å gi opplysninger etter konkurranseloven § 24, datert 17. juni 2007.

⁵ Jf. kjennelse avsagt 7. juni 2007.

noe ulovlig, er det Oslo VVS Service som har lagt Håkonrune Rørs anbud til grunn. Det anføres at Konkurransetilsynet ikke har bevist hvordan Håkonrune Rør har vært involvert, og heller ikke hvordan Oslo VVS Service har skaffet seg tilgang til Håkonrune Rør sine delsummer.

Oslo VVS Services anfører at det ikke er dokumentert at det foreligger et samarbeid mellom partene. Foretaket viser til at aktørene ikke har hatt befatning med hverandre på noe plan, og at det derfor har formodningen mot seg at Oslo VVS Service skal legge forholdene til rette for at en utenforstående aktør skal få aksept på et innlevert tilbud i en anbudskonkurranse. Videre anføres at Konkurransetilsynet ikke har kommentert i hvilken grad prisene har blitt samordnet og overlevert i forkant av anbudsinngivelsen, og hvilken begrunnelse som ligger til grunn for en slik intensjon om å samarbeide. Oslo VVS Service har også knyttet enkelte bemerkninger til deler av dokumentasjonen i saken.

2.3. Forholdet til EØS-reglene

Konkurransetilsynet har i henhold til EØS-konkurranseloven § 6 første ledd både kompetanse og plikt til å anvende EØS-avtalen artikkel 53 i tilfeller hvor samhandelen mellom Norge og andre EØS-land er påvirket. Sett hen til sakens aktører og foretakenes omsetning, legges det til grunn at samhandelen ikke er merkbart påvirket. EØS-avtalens artikkel 53 kommer således ikke til anvendelse.

2.4. Videre fremstilling

Konkurransetilsynet vil først i punkt 3 gi en oversikt over det rettslige grunnlaget som vedtaket bygger på, og redegjøre for hvorfor det foreligger en overtredelse av konkurranseloven § 10. Når det gjelder konsekvensene av lovbruddet, behandles overtredelsesgebyr etter konkurranseloven § 29 i punkt 4. Konkurransetilsynets vedtak fremgår av punkt 5.

3. Overtredelse av konkurranseloven § 10

3.1. Nærmere om det rettslige grunnlaget

Etter bestemmelsen i konkurranseloven § 29 kan Konkurransetilsynet ilegge overtredelsesgebyr for brudd på § 10.

Konkurranseloven § 10 forbyr konkurransebegrensende avtaler mellom foretak. Bestemmelsen lyder i sin helhet:

Enhver avtale mellom foretak, enhver beslutning truffet av sammenslutninger av foretak og enhver form for samordnet opptreden som har til formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen, er forbudt, særlig slike som består i

- a) å fastsette på direkte eller indirekte måte innkjøps- eller utsalgspriser eller andre forretningsvilkår,*
- b) å begrense eller kontrollere produksjon, avsetning, teknisk utvikling eller investeringer,*
- c) å dele opp markeder eller forsyningskilder,*
- d) å anvende overfor handelspartnere ulike vilkår for likeverdige ytelser og derved stille dem ugunstigere i konkurransen,*
- e) å gjøre inngåelse av kontrakter avhengig av at medkontrahentene godtar tilleggstyelser som etter sin art eller etter vanlig forretningspraksis ikke har noen sammenheng med kontraktsgjenstanden.*

Avtaler eller beslutninger som er forbudt i henhold til denne bestemmelse, skal ikke ha noen rettsvirkning.

Bestemmelsen i første ledd får ikke anvendelse på avtaler mellom foretak, beslutninger truffet av sammenslutninger av foretak og samordnet opptreden, som bidrar til å bedre produksjonen eller fordelingen av varene eller til å fremme den tekniske eller økonomiske utvikling, samtidig som de sikrer forbrukerne en rimelig andel av de fordeler som er oppnådd, og uten

- a) å pålegge vedkommende foretak restriksjoner som ikke er absolutt nødvendige for å nå disse mål, eller*
- b) å gi disse foretak mulighet til å utelukke konkurranse for en vesentlig del av de varer det gjelder.*

Kongen kan ved forskrift fastsette regler for hva som skal gå inn under tredje ledd (gruppefritak). Konkurransetilsynet kan bestemme at et gruppefritak ikke skal være anvendelig overfor bestemte foretak i den utstrekning avtaler, beslutninger og samordnet opptreden har virkninger som ikke er forenlige med tredje ledd.

Konkurranseloven § 10 er utformet etter mønster av EF-traktaten artikkel 81 og EØS-avtalen artikkel 53. Det understrekes i forarbeidene til konkurranseloven at EU/EØS-praksis knyttet til nevnte bestemmelser vil veie tungt ved fortolkningen og den nærmere fastsettelsen av innholdet i konkurranseloven § 10.⁶ Ved vurderingen av om samarbeidet innebærer en ulovlig konkurransebegrensning, henter Konkurransetilsynet blant annet veiledning fra EFTAs overvåkingsorgans retningslinjer for anvendelsen av EØS-avtalen artikkel 53 på avtaler om horisontalt samarbeid.⁷

Konkurranseloven oppstiller nærmere vilkår som må være oppfylt for at forbudet i konkurranseloven § 10 første ledd skal være overtrådt. For det første må en markedsatferd være resultat av en "avtale" eller "samordnet opptreden" (*samarbeidskriteriet*), jf. punkt 3.2.1 nedenfor. For det andre må samarbeidet skje mellom uavhengige foretak (*foretakskriteriet*), jf. punkt 3.2.2 nedenfor. For det tredje må samarbeidet ha "til formål eller virkning å hindre, innskrenke eller vri konkurransen" (*konkurransebegrensningskriteriet*), jf. punkt 3.2.3 nedenfor.

For det fjerde må konkurransen begrenses merkbart (*merkbarhetskriteriet*), jf. punkt 3.2.4 nedenfor. Merkbarhetskravet fremkommer ikke direkte av lovteksten, men det fremgår av forarbeidene til konkurranseloven at det må oppstilles et merkbarhetskrav tilsvarende det som følger av EU/EØS-retten.⁸

Forbudet i konkurranseloven § 10 første ledd gjelder både konkurransebegrensninger mellom foretak på samme omsetningstrinn (horisontalt samarbeid) og konkurransebegrensninger mellom foretak på forskjellige omsetningstrinn (vertikalt samarbeid). Den foreliggende saken omhandler et horisontalt samarbeid mellom konkurrenter.

På nærmere bestemte vilkår vil et konkurransebegrensende samarbeid likevel kunne være tillatt, jf. konkurranseloven § 10 tredje ledd. Dette forutsetter at samarbeidet leder til samfunnsøkonomiske gevinster som kommer forbrukerne til gode, samtidig som konkurransen ikke kan utelukkes for en vesentlig del av det relevante markedet. I tillegg må konkurransebegrensningen være absolutt nødvendig. Anvendelsen av unntaksbestemmelsen i denne konkrete saken behandles nærmere under punkt 3.3 nedenfor.

3.2. Sanksjonsvilkårene i § 10 første ledd

3.2.1 Samarbeidskriteriet

⁶ Ot.prp.nr. 6 (2003-2004) side 224

⁷ EFTAs overvåkingsorgans retningslinjer for anvendelsen av EØS-avtalens artikkel 53 på avtaler om horisontalt samarbeid, EF-Tidende C266/01, 31.10.2002 og EØS-tillegget til EF-Tidende nr 55/1, 31.10.2002

⁸ Ot.prp.nr. 6 (2003-2004) side 225

Utgangspunkt

Konkurranseloven § 10 første ledd omfatter enhver *avtale* eller *samordnet* opptreden. De tilsvarende begrepene i EF-traktaten artikkel 81 og EØS-avtalen artikkel 53 er tolket vidt av EF-domstolen.⁹

Anvendelsen av § 10 forutsetter en eller annen form for samarbeid mellom uavhengige virksomheter. For at det skal foreligge en *avtale* er avtalens form ikke avgjørende, både muntlige og skriftlige, uttrykkelige og stilltiende avtaler omfattes. Det kan ikke oppstilles noe krav om at avtalen må være juridisk bindende. Det avgjørende er om de involverte virksomheter har uttrykt en felles vilje til å innrette sin atferd på en bestemt måte.

Med *samordnet opptreden* menes at foretak, uten at det foreligger avtale, opptrer i samforstand på en bestemt måte. For at det skal være tale om samordnet opptreden, kreves at det har vært en eller annen form for kontakt mellom de involverte foretakene.¹⁰

Etter Konkurransetilsynets vurdering foreligger det et samarbeid mellom partene i forbindelse med prissettingen ved innlevering av tilbudene til Omsorgsbygg. I det følgende redegjøres det nærmere for tilsynets vurdering. Relevante momenter i denne forbindelse er konkurransegrunnlaget, befaringen, innkomne tilbud og foretakenes beregningsgrunnlag.

Konkurransegrunnlaget

Omsorgsbygg offentliggjorde oppdraget på Doffin 5. september 2006.

Vedlegg 2: Konkurransgrunnlag fra Omsorgsbygg

Konkurransegrunnlaget bygger på en funksjonsbeskrivelse. Med dette menes at oppdragsgiver gir en beskrivelse av hvilket resultat som ønskes når prosjektet er ferdigstilt. Det blir opp til tilbyder å vurdere hvordan disse resultatkravene kan nås og gi tilbud om en totalentreprise for å nå de funksjonskrav oppdragsgiver har beskrevet. Som det fremgår av konkurransegrunnlaget ble det bedt om priser på følgende fem delposter:

- Generelle arbeider (kode 30)
- Sanitæranlegg (kode 31)
- Varmeanlegg (kode 32)
- Brannsløkkingsanlegg (kode 33)
- Provisoriske tiltak (kode 39)

Den alternative fremgangsmåten vil være å benytte et såkalt programanbud, hvor oppdragsgiver detaljert har angitt hvilke deler og utstyr som skal leveres. Et slikt programanbudsgrunnlag vil begrense tilbyders vurderinger i forbindelse med tilbudsinngivelsen til å prissette den mengdebaserte beskrivelsen som er gitt fra oppdragsgiver.

Det faktum at konkurransegrunnlaget er av slik generell utforming skaper i seg selv en forventning om at tilbudene som innkommer vil variere i pris, og at variasjonene ikke vil følge noe bestemt mønster.

Befaringen

Forut for utløpet av tilbudsfristen ble det gjennomført en befaring. Omstendighetene i forbindelse med befaringen og perioden frem til tilbudsfristen, viser at det var kontakt mellom partene på denne tiden. Slik kontakt er av betydning i forhold til samarbeidskriteriet fordi *samordnet opptreden* forutsetter en form for kontakt mellom de involverte foretakene.

⁹ Sak C-2/01P/3/01P Bayer mot Kommisjonen premiss 97.

¹⁰ Sak C-192/92 P Hüls AG mot Kommisjonen, Sml. 1999 s. I-4287, premiss 160

I det følgende gjennomgås omstendighetene rundt beferingen, da dette bidrar til å underbygge at det har vært kontakt mellom partene forut for innlevering av tilbud.

Omsorgsbygg sendte innkalling til Oslo VVS Service og Håkonrune Rør om tidspunkt for beferingene.

Vedlegg 3: Innkalling til befering til Oslo VVS Service 23. oktober 2006 kl. 10.00

Vedlegg 4: Innkalling til befering til Håkonrune Rør 23. oktober 2006 kl. 09.00

I varselet har Konkurransetilsynet lagt til grunn at det ble gjennomført separate beferinger under henvisning til innkallingen og forklaringene fra [navn], [navn] (konsulent for Håkonrune Rør) og [navn] fra ÅF Consult AS som deltok på beferingene for Omsorgsbygg. Oslo VVS Service har bestridt at det ble gjennomført separate beferinger.

Vedlegg 5: Protokoll fra forklaringsopptak med [navn] 2. august 2007¹¹

Vedlegg 6: Protokoll fra forklaringsopptak med [navn] 18. september 2007

Vedlegg 7: Notat etter telefonsamtale med [navn] 18. oktober 2007

Vedlegg 8: Protokoll fra forklaringsopptak med [navn] 7. august 2007

Vedlegg 9: Protokoll fra forklaringsopptak med [navn] 12. desember 2007

Selv om det synes å foreligge uklartheter med hensyn til noen av detaljene vedrørende gjennomføringen av beferingen, herunder om det ble gjennomført separate beferinger, finner Konkurransetilsynet at dette ikke kan tillegges stor betydning. Det er på det rene at begge parter var til stede på beferingen 23. oktober 2006, og at partene i det minste observerte hverandre på byggeplassen på dette tidspunktet. [navn] har i sin forklaring uttalt at han også hadde en samtale med [navn] etter gjennomført befering (vedlegg 8 side 5 og vedlegg 9 side 3).

I sine forklaringsopptak har både [navn] og [navn] bekreftet at førstnevnte ringte til [navn] etter beferingen, men før tilbud ble inngitt, angivelig for å undersøke om Oslo VVS Service hadde mottatt referat fra beferingen. Denne telefonsamtalen fant sted før utløpet av tilbudsfristen.

Det fremstår således å være et ubestridt faktum at aktørene hadde kontakt med hverandre forut for utløpet av tilbudsfristen.

Innkomne tilbud

Ved utløpet av den opprinnelige tilbudsfristen, var det ikke innkommet noen tilbud. I medhold av lov om offentlige anskaffelser av 16. juli 1999 nr. 69 og forskrift av 15. juni 2001 § 11-2 første ledd bokstav f, ble fire utvalgte firmaer forespurte om de ønsket å inngi tilbud. Tilbudsfristen utløp 10. november 2006. Det innkom to tilbud, henholdsvis ett tilbud fra Oslo VVS Service pålydende 3 735 638 kroner og ett fra Håkonrune Rør pålydende 3 491 250 kroner. Omsorgsbygg har opplyst at det ikke kom inn tilbud fra de to andre forespurte foretakene (jf. vedlegg 1).

Vedlegg 10: Anskaffelsesprotokoll av 10. november 2006

Ved kommunens gjennomgang av de to innleverte tilbudene fremkom det at forskjellene mellom prisene utgjorde nøyaktig syv prosent. Dette var tilfelle for hver enkelt av de fem delsummene og for det summerte totaltilbudet.

Vedlegg 11: Tilbud fra Oslo VVS Service

Vedlegg 12: Tilbud fra Håkonrune Rør

Tabellen nedenfor viser totalpriser og delpriser for de to foretakene.

¹¹ Forklaringsopptaket ble gjennomført 2. august 2007, men ved en inkurie er datoen fra bevissikringen notert på protokollens første side. På lydopptaket fremkommer korrekt dato.

Kode	Beskrivelse	Oslo VVS	Håkon Rune	Differanse	Diff. i prosent
30	Generelle arbeider	337 050	315 000	22 050	7,000
31	Sanitæranlegg	1 071 070	1 001 000	70 070	7,000
32	Varmeanlegg	952 300	890 000	62 300	7,000
33	Brannsløkkingsanlegg	494 340	462 000	32 340	7,000
39	Provisoriske tiltak for tekniske anlegg under ombygging	133 750	125 000	8 750	7,000
I alt	Røranlegg, totalt eks. mva.	2 988 510	2 793 000	195 510	7,000
	MVA	747 128	698 250	48 878	7,000
	Røranlegg, totalt inkl. mva.	3 735 638	3 491 250	244 388	7,000

En slik konsekvent og gjennomgående sammenheng mellom tilbudene, sammenholdt med konkurransegrunnlagets utforming, underbygger at partene har samordnet sine priser i forkant av tilbudsinngivelsen.

Foretakenes beregningsgrunnlag

Partenes beregningsgrunnlag har betydning i forhold til vurderingen av om samarbeidskriteriet er oppfylt. Det avgjørende er hvorvidt partenes beregningsgrunnlag er utarbeidet på selvstendig grunnlag eller om beregningsgrunnlaget til Oslo VVS Service er utarbeidet på bakgrunn av Håkonrune Rørs delsummer i tilbudet, samt et påslag på syv prosent.

Generell beskrivelse av beregningsgrunnlagene

Håkonrune Rør har benyttet konsulent [navn] i forbindelse med beregningene av tilbudet. Konkurransetilsynet har mottatt et regneark som viser hans beregninger, som danner utgangspunktet for Håkonrune Rør sine endelige beregninger.

Vedlegg 13: Kalkyleskjema/beregningsgrunnlag fra Håkonrune Rør

Håkonrune Rør har kalkulert prosjektet i et regneark som deretter er påført en del korreksjoner for hånd. Det er gjort endringer og overstrykninger både når det gjelder mengder og priser. Noen nye poster er også påført for hånd. Regnearket er delt inn i "sanitær" og "varme". Nederst er det noen poster som omhandler generelle arbeider, prosjektering og sprinkleranlegg. To priser som skal inngå i posten "brannsløkkingsanlegg", er plassert under "sanitær".

Foruten kalkyleskjemaet har [navn] i Håkonrune Rør også gjort seg håndskrevne notater på separate ark som er direkte relatert til kalkylene.

Kalkylene til Håkonrune Rør synes å være gjennomarbeidet. Det legges til grunn at det er disse kalkylene som har dannet grunnlaget for Håkonrune Rør sitt tilbudsbeløp.

Kalkuleringen til Oslo VVS Service fremkommer i form av håndskrevne beregninger fra [navn] gjort på skjema for materialrekvisisjoner. Spesifikasjonene er fordelt på "sanitær", "varmeanlegg", "brann", "generelle arbeider" og "prov. arbeider", og følger således oppsettet som ble innlevert til oppdragsgiver.

Vedlegg 14: Beregningsgrunnlag/"materialrekvisisjoner" fra Oslo VVS Service

[navn] opplyste i forklaringsopptaket 7. august 2007 (jf. vedlegg 8 side 6, 4. avsnitt) at han gjør beregningene manuelt ved at han skriver og regner ut etter hvert. Han kladder ikke mer enn små notater.

Det foreliggende beregningsgrunnlaget på til sammen tre sider, er uten en eneste justering, overstrykning eller korreksjon.

Oslo VVS Service har, med henvisning til slynets vurderinger i varselet, anført at det ikke medfører riktighet at beregningsgrunnlaget for tilbudstallene synes å være produsert uten reelle beregninger.

Nærmere om elementer i beregningsgrunnlagene som viser at partene har samarbeidet

Konkurransetilsynet skal i det følgende vise en rekke omstendigheter som underbygger at beregningsgrunnlaget til Oslo VVS Service ikke er produsert på selvstendig grunnlag, men er resultat av et samarbeid mellom partene.

1. Aiwell-sluk (kode 31)

Det fremgår av tilbudsbeskrivelsen fra Omsorgsbygg at det skal monteres såkalt "Aiwell-sluk" på taket av bygningen. Dette er en spesiell teknisk løsning som innebærer at det monteres en alarm i tilknytning til sluket. Denne alarmen varsler hvis sluket tettes til. Leveringen av Aiwell-sluket inngår i kode 31 sanitæranlegg.

I beregningsgrunnlaget til Håkonrune Rør er Aiwell-sluk nevnt spesielt, og prissatt til 135 000 kroner. I tilbudet som er innlevert til Omsorgsbygg fremgår det eksplisitt at sluket inngår i sanitæranlegget.

I beregningsgrunnlaget til Oslo VVS Service er ikke Aiwell-sluk nevnt i det hele tatt. Det fremgår av konkurransegrunnlagsspermen til Oslo VVS Service at dette punktet skal utgå. Dette er skrevet med rød merkepenn over teksten i spesifikasjonene.

Vedlegg 15: Utdrag fra Oslo VVS Service sitt eksemplar av konkurransegrunnlaget side 21 av 34

I forklaringsopptak av 12. desember 2007 opplyste [navn] at det er han som har foretatt merkingen i permene og at dette var opplysninger som fremkom på befaringen, jf. vedlegg 9 punkt 15.

Oslo VVS Service har i sine merknader anført at Konkurransetilsynet ikke har kommentert forholdene som knytter seg til Aiwell-sluk. Det vises til at det ble uttalt på befaringen at denne posten skulle utgå og at det derfor ble merket "utgår" i konkurransegrunnlagsspermen til Oslo VVS Service. Det bestrides derfor at det først i etterkant av utferdigelse av tilbudet ble avklart at slukløsningen skulle utgå. Videre bemerkes at det har formodningen mot seg at Oslo VVS Service skulle fremsette usanne påstander om dette.

Omsorgsbygg har opplyst at det var først på et senere tidspunkt at det ble avklart at Aiwell taksluk løsningen skulle utgå. Det var således først i forbindelse med avklaringsmøter som Omsorgsbygg holdt med tilbyderne etter utløp av tilbudsfristen, og etter at tilbudene var inngitt, at det var tale om å be om fradragpris for denne, jf. vedlegg 16 punkt 3.

Vedlegg 16: Brev fra Omsorgsbygg datert 11. februar 2008

Dette støttes av brev som ble sendt fra Håkonrune Rør den 20. november 2006, hvor det vises til forhandlingsmøte avholdt 17. november 2006 og blant annet gis korrigerert pris etter fradrag av taksluk.

Vedlegg 17: Brev fra Håkonrune Rør til Omsorgsbygg datert 20. november 2006

Av brev fra Omsorgsbygg fremgår det at referat fra befaringen ikke ble sendt ut ettersom det ikke kom frem spørsmål av betydning under befaringen. Også dette trekker i retning av at forhold rundt taksluk løsningen først ble avklart på et senere tidspunkt.

Konkurransetilsynet legger til grunn at det var først etter tilbudsfristens utløp at det ble avklart at Aiwell-sluket skulle utgå.

Selv om Oslo VVS Service ikke tok med Aiwell-sluk i sitt tilbud, fremkommer det like fullt en differanse på syv prosent for kode 31 sanitæranlegg i forhold til tilbudet fra Håkonrune Rør, som har tatt med denne slukløsningen i sitt tilbud.

2. Ulikt antall Sanitærutstyr (kode 31)

Håkonrune Rør har i sin kalkyle for denne gruppen spesifisert hver type sanitærutstyr (badekar, WC, servant m.m.), og selskapet har beregnet pris for hver av disse. Oslo VVS Service har satt en enhetspris på 8 500 kroner uavhengig av hvilket utstyr det er snakk om. Til tross for helt ulike måter å kalkulere på, blir resultatet også for sanitæranlegg en differanse på nøyaktig syv prosent.

Oslo VVS Service har anført at det finnes en rekke avvik i pris og omfang. Det vises til at Oslo VVS Service har innbefattet 84 utstyrsgjenstander mens Håkonrune Rør har innbefattet 68 utstyrsgjenstander.

Ved å ta utgangspunkt i slike ulike antall i beregningsgrunnlagene, vil det normalt forventes at differansen mellom delsummene ikke vil følge et systematisk mønster. Når det matematiske forholdet mellom de to tilbudenes delsummer også her er syv prosent, styrkes oppfatningen av at tilbudene er resultat av samarbeid mellom partene.

3. "Sekkepostene" generelle arbeider og provisoriske tiltak (kode 30 og 39)

Både [navn] og [navn] opplyser i sine forklaringsopptak at disse postene må anses som sekkeposter. [navn] opplyser at slike poster vanligvis kalkuleres som en prosentandel av totalsummen på de øvrige postene (jf. vedlegg 5 side 5). [navn] opplyser at han vanligvis bruker en prosentsats, men at han ikke kan huske hva han gjorde i denne saken (vedlegg 8 side 6).

Til tross for at postene fra begge aktørene betegnes som sekkeposter, er det matematiske forholdet mellom disse summene det samme som i forhold til de øvrige delsummer, dvs. en differanse på syv prosent. Det vises i den forbindelse til at slike sekkeposter vanligvis omfatter poster som i stor grad er basert på skjønn og erfaringstall. Dette medfører normalt en forventning om at differansen mellom delsummene ikke vil følge et systematisk mønster. Det vises til at [navn] i sin forklaring av 7. august 2007 opplyser (jf. vedlegg 8 side 7) at det er første gang han benytter egen post for provisoriske tiltak. Til tross for dette, utgjør differansen i forhold til Håkonrune Rør nøyaktig syv prosent også for denne delsummen.

4. Regnefeil varmeanlegg (kode 32)

I tilbudet som er levert til Omsorgsbygg er summen av alle prisene tilknyttet kode 32 varmeanlegg hos Oslo VVS Service 7 539 kroner lavere enn den totalprisen som oppgis i beregningsgrunnlaget. Dersom de enkelte prisene hadde vært summert slik de fremstår i beregningsgrunnlaget, så hadde summen blitt 944 761 kroner og ikke 952 300 kroner som er beløpet som fremkommer i tilbudsskjemaet. Førstnevnte beløp ville medført en differanse på 6,15 prosent for denne delsummen, og ikke syv prosent. [navn] kan ikke forklare uoverensstemmelsen utover at han kun regner med kalkulator og vanligvis bare én gang.

Dette avviket støtter det faktum at det er tallene fra Håkonrune Rør med et påslag på syv prosent som har vært utgangspunktet for oppsettet fra Oslo VVS Service og ikke tallene i beregningsgrunnlaget. Til tross for feil summering, ender man nøyaktig på den samme differanse for kode 32 varmeanlegg på syv prosent.

5. Regnefeil/ulikt antall radiatorer (kode 32)

Håkonrune Rør har medregnet 53 radiatorer, mens Oslo VVS Service har medregnet 67. Likevel er prisdifferansen syv prosent også for denne delsummen. Det eksakte sammenfallet av delsummer, til tross for ulike utgangspunkter, styrker oppfatningen av at tilbudene er resultat av samarbeid mellom partene. I tillegg er det oppstått en mindre regnefeil når det gjelder prisen for radiatorer i beregningsgrunnlaget til Oslo VVS Service uten at dette har medført at den gjennomgående differansen er endret. I beregningsgrunnlaget er det medregnet 67 radiatorer med en enhetspris på 5 651 kroner. Beløpet som oppgis er 378 081 kroner, mens riktig beløp er 378 617 kroner.

6. Ulike fremgangsmåter vedrørende kalkulasjon av brannslukkingsanlegg (kode 33)

De forskjellige elementene som inngår i kalkulasjonene av brannslukkingsanlegg er ulikt priset hos de to partene. Sprinkleranlegg er priset høyest hos Oslo VVS Service, mens brannskap har en høyere pris hos Håkonrune rør. Slukkingsapparater er i utgangspunktet likt priset. I tillegg

opererer Oslo VVS Service med et påslag på 10 prosent som legges på den opprinnelige prisen på de tre elementene.

Prisdifferansen mellom Håkonrune Rør og Oslo VVS Service på de enkelte elementene som inngår i brannslukkingsanlegg, følger ikke noe system. Likevel ender delprisen for brannslukkingsanlegg opp med samme differanse på syv prosent, slik som de øvrige delprisene i tilbudsskjemaene.

Oppsummering - samarbeidskriteriet

På bakgrunn av det ovennevnte, finner Konkurransetilsynet det klart at Håkonrune Rør og Oslo VVS Service har samarbeidet om prissettingen forut for innleveringen av tilbud til Omsorgsbygg. Dette har etter tilsynets oppfatning skjedd ved at Håkonrune Rør sine delsummer har dannet grunnlag for beløpene fra Oslo VVS Service. På denne måten utelukkes konkurransen mellom partene.

I vurderingen har tilsynet lagt særlig vekt på tilbudsgrunnlagets utforming sammenholdt med den gjennomgående prisdifferansen på syv prosent. Videre er det dokumentert kontakt mellom partene forut for tilbudsinngivelsen. Tilsynet finner det bevist at denne kontakten har ledet til en felles forståelse om å erstatte konkurranse med samordning, ved at Oslo VVS Service har priset sitt tilbud syv prosent høyere enn Håkonrune Rør sitt tilbud. Det foreligger faktiske forhold som tilsier at prisene skulle variert utover den gjennomgående differansen på syv prosent. Det vises til at foretakene ikke har tilbudt samme leveranse, herunder at Oslo VVS Service ikke har tatt med Aiwell-sluk i sitt beregningsgrunnlag, at foretakene har medregnet ulike antall radiatorer og utstyrgjenstander under kode 31 og 32. Utover dette foreligger det regnefeil i summeringene som ikke endrer den gjennomgående differansen.

Den konsekvente og gjennomgående differansen på syv prosent i tilbudenes delsummer og resultat vil ikke være mulig med mindre Oslo VVS Service var kjent med tallene til Håkonrune Rør i forkant av oppsettet av sine egne tall. Det foreligger heller ikke en annen plausibel forklaring på denne gjennomgående prisdifferansen.

Samarbeidskriteriet er følgelig oppfylt.

3.2.2 Foretakskriteriet

Det er et vilkår etter § 10 at samarbeidet er inngått mellom uavhengige foretak. Det er på det rene at Håkonrune Rør og Oslo VVS Service begge er foretak, jf. konkurranselovens § 2. Det foreligger ikke eierinteresser mellom selskapene og ingen av aksjonærene har eierinteresser i begge selskapene. Det er således på det rene at foretakene er uavhengige av hverandre.

3.2.3 Konkurransbegrensningskriteriet

Konkurransbegrensningskriteriet definerer når et samarbeid kan sies å påvirke konkurransen på en slik måte at forbudet i konkurranseloven § 10 første ledd kommer til anvendelse, og skiller konkurranseskadelig samarbeid fra andre former for samarbeid.

Konkurranseloven § 10 første ledd omfatter samarbeid med konkurransebegrensende formål eller virkning. Vilkårene er alternative.¹² Samarbeid som har til *formål* å begrense konkurransen er forbudt i seg selv, og det er ikke nødvendig å påvise virkning i det relevante markedet.¹³ I henhold til praksis fra EF-domstolen vil anbudssamarbeid mellom faktiske eller potensielle konkurrenter vanligvis ha et konkurransebegrensende formål.¹⁴ Anbudssamarbeid innebærer at foretak samarbeider om inngivelsen av anbud. Samarbeid som innebærer at konkurrenter fordeler

¹² Se ECJ sak 56/65, Société Technique Minière

¹³ Se for eksempel sak T-62/98, Volkswagen AG mot Kommissjonen [2000] ECR II-2707, premiss 178

¹⁴ Se som eksempel forenede saker T-374/94, T-375/94, T-384/94 og T-388/94, European Night Services m.fl. mot Kommissjonen, premiss 136.

oppdrag mellom seg, eller ved at de blir enige om at den ene skal legge seg under den andre i forhold til den pris som skal tilbys, anses normalt å ha til formål å begrense konkurransen i strid med konkurranseloven § 10 første ledd.

Som nevnt ovenfor vil Konkurransetilsynet ved vurderingen av om avtalen innebærer en ulovlig konkurransebegrensning, hente veiledning fra EFTAs overvåkingsorgan retningslinjer for anvendelsen av EØS-avtalen artikkel 53 på avtaler om horisontalt samarbeid.¹⁵ Med konkurrenter menes både faktiske og potensielle konkurrenter, jf. de horisontale retningslinjer punkt 9.

I denne saken har både Håkonrunne Rør og Oslo VVS Service levert selvstendige tilbud til Omsorgsbygg. Det er på det på det rene at de er faktiske konkurrenter i markedet for rørleggertjenester i Oslo-området.

Anbudssamarbeid i form av samarbeid om prissetting forut for innlevering av selvstendige tilbud har et konkurransebegrensende formål etter konkurranseloven § 10 første ledd. Det er således ikke nødvendig å undersøke virkningene på konkurransen i markedet nærmere. Etter dette må det kunne legges til grunn at konkurransebegrensningskriteriet er oppfylt.

3.2.4 Merkbarehet

Ved vurderingen av merkbarhetskravet for avtaler som har til formål å begrense konkurransen, skal det i henhold til praksis lite til for at kravet er oppfylt.¹⁶ Bakgrunnen for dette er at denne type avtaler som hovedregel virker negativt på konkurransen.

I henhold til EF-retten og teori vil prissamarbeid, markedsdeling, begrensning av produksjon eller salg og utveksling av prisinformasjon vanligvis ha et konkurransebegrensende formål. Anbudssamarbeid inneholder vanligvis elementer av både prissamarbeid og markedsdeling, og vurderes derfor strengt. Det er således en lav terskel for når det kan legges til grunn at merkbarhetskravet vil være oppfylt.¹⁷ Det kan blant annet vises til European Sugar Industry, hvor Europakommisjonen la følgende til grunn:

"[...] in a system of tendering, competition is of essence. If the tenders submitted by those taking part are not the result of individual economic calculation, but of knowledge of the tenders by other participants or of concentration with them, competition is prevented, or at least distorted and restricted."¹⁸

I angjeldende sak er det tale om prissamarbeid i forbindelse med en anbudskonkurranse. Både størrelsen på tilbudsbeløpene samt foretakenes omsetning og antatte markedsandel i området, må anses moderat. Som nevnt ovenfor må det legges til grunn at det ligger i anbudssamarbeidets karakter at det merkbart vil begrense konkurransen. En anbudskonkurranse forutsetter en reell konkurranse om et anbudsobjekt. Dersom aktører samordner sine tilbud i en anbudskonkurranse, settes konkurransen mellom disse ut av spill. Særlig i situasjoner hvor antall tilbydere allerede er begrenset, vil det klart merkes på konkurransen dersom to aktører samordner sin prissetting. I samsvar med det som følger av praksis og teori legger Konkurransetilsynet til grunn at merkbarhetskravet er oppfylt.

Etter dette har Konkurransetilsynet kommet til at vilkårene i § 10 første ledd er oppfylt. Det neste som skal vurderes er om det foreligger grunnlag for individuelt fritak etter § 10 tredje ledd.

¹⁵ EFTAs overvåkingsorgans retningslinjer for anvendelsen av EØS-avtalens artikkel 53 på avtaler om horisontalt samarbeid, EF-Tidende C266/01, 31.10.2002 og EØS-tillegget til EF-Tidende nr 55/1, 31.10.2002

¹⁶ Se for eksempel sak T-374/94, European Night Services v Commission

¹⁷ Se for eksempel Jones and Sufrin, EC Competition Law – text, cases and materials, 2. utg. side 802 og Richard Whish Competition Law, 5 utg. side 484

¹⁸ OJ L 140/17

3.3. Unntaksbestemmelsen i § 10 tredje ledd

Etter konkurranseloven § 10 tredje ledd kan et konkurransebegrensende samarbeid som rammes av forbudet i første ledd likevel anses lovlig dersom fire kumulative vilkår er oppfylt.

Ved vurderingen av innholdet i konkurranseloven § 10 tredje ledd vil Konkurransetilsynet hente veiledning fra EFTAs overvåkningsorgans retningslinjer for anvendelse av EØS-avtalen artikkel 53 (3).

Det er et vilkår at den aktuelle avtalen må bidra til å bedre produksjonen eller fordelingen av varene eller til å fremme den tekniske eller økonomiske utvikling samtidig som forbrukerne sikres en rimelig andel av de fordelene som oppnås. Fordeler som kun kommer avtalepartene til gode, regnes ikke som økonomiske fordeler. For at unntaket i § 10 tredje ledd skal komme til anvendelse, kreves det videre at foretakene ikke får mulighet til å utelukke konkurranse for en vesentlig del av de produkter det gjelder, jf. bestemmelsens bokstav b. I tillegg må konkurransebegrensningen være absolutt nødvendig, jf. bokstav a. Dersom et samarbeid oppfyller samtlige fire vilkår, vil ikke forbudet i § 10 første ledd komme til anvendelse.

Det er de parter som ønsker å påberope seg unntaket § 10 tredje ledd, som må godtgjøre at vilkårene i bestemmelsen er oppfylt.

Det er ikke fremkommet opplysninger i denne saken som tilsier at unntaksbestemmelsen kommer til anvendelse. Under enhver omstendighet, legger tilsynet til grunn at det ikke foreligger faktiske forhold som underbygger at det var "*absolutt nødvendig*", jf. konkurranseloven § 10 tredje ledd bokstav a, for aktørene å samarbeide om prissettingen for å innlevere anbud til Omsorgsbygg.

Regelen om gruppefritak med hjemmel i konkurranseloven § 10 fjerde ledd kommer ikke til anvendelse i denne saken.

3.4. Konklusjon – konkurranseloven § 10

Det foreligger et konkurransebegrensende samarbeid mellom de to foretakene Håkonrune Rør og Oslo VVS Service ved at de har samordnet sin prissetting i forbindelse med innlevering av tilbud til Omsorgsbygg, vedrørende ombygging av omsorgsboliger i Skogvollveien 10 E/F i Oslo kommune. Samarbeidet har konkurransebegrensende formål i henhold til konkurranseloven § 10 første ledd, og konkurransen påvirkes merkbart. Vilkårene for unntak etter konkurranseloven § 10 tredje ledd er ikke oppfylt, og samarbeidet er ikke omfattet av gruppefritak. Samarbeidet er således i strid med konkurranseloven § 10.

4. Overtredelsesgebyr

4.1. Rettslig grunnlag

Forsettlig eller uaktsom overtredelse av konkurranseloven § 10 kan sanksjoneres med overtredelsesgebyr etter konkurranseloven § 29 første ledd bokstav a. Anbudssamarbeid er en alvorlig overtredelse av konkurranseloven og vil normalt bli sanksjonert med overtredelsesgebyr eller straff.

Det fremgår av konkurranselovens forarbeider at det er tilstrekkelig med alminnelig sannsynlighetsovervekt ved ileggelse av overtredelsesgebyr, jf. Ot.prp. nr. 6 (2003-2004) side 117 og Innst. O. nr. 50 (2003-2004) side 41.

Konkurransetilsynet finner at det i denne saken under enhver omstendighet må legges til grunn at også et krav til klar sannsynlighetsovervekt er oppfylt, jf. punkt 4.1.1.

4.1.1 Objektive vilkår

Det er en forutsetning for ileggelse av overtredelsesgebyr at det foreligger en overtredelse av konkurranseloven. Som det fremgår av behandlingen ovenfor under punkt 3, legger Konkurransetilsynet til grunn at det i denne saken foreligger klar sannsynlighetsovervekt for at Håkonrune Rør og Oslo VVS Service har overtrådt konkurranseloven § 10 forut for inngivelse av tilbudene.

4.1.2 Subjektive vilkår

I konkurranseloven § 29 fremgår det at skyldkravet omfatter både uaktsom og forsettlig overtredelse. Etter Konkurransetilsynets oppfatning foreligger det i denne saken en forsettlig overtredelse begått av foretaket og/eller noen som handlet på dets vegne. I den forbindelse vektlegges særlig det de sentrale personer i foretakene har forklart om beregningene, kombinert med resultatet av samordningen. Dette underbygger at de har visst hva de gjorde da prissettingen ble gjort og tilbudene ble innlevert.

Etter dette legger Konkurransetilsynet til grunn at både de subjektive og objektive vilkår for å ilegge overtredelsesgebyr er tilstede.

4.2. Utmåling

4.2.1 Generelle utgangspunkter

Etter konkurranseloven § 29 tredje ledd annet punktum skal det ved fastsettelsen av gebyrets størrelse særlig legges vekt på foretakets omsetning og på overtredelsens grovhet og varighet. Angivelsen av disse momentene er ikke uttømmende. Også andre momenter kan være av betydning ved utmåling av overtredelsesgebyr.

Forskrift 22. august 2005 nr. 909 om utmåling og lemping av overtredelsesgebyr (heretter forskriften) gir nærmere regler om beregning av overtredelsesgebyr. Det fremgår av merknadene til forskriftens § 2 at bestemmelsene legger til rette for at det kan ilegges overtredelsesgebyr på et nivå som gjenspeiler målet i forarbeidene om en harmonisering i forhold til bøtenivået i konkurransesaker i EU/EØS.

Av forskriftens § 2 annet ledd bokstav a følger det at et foretak maksimalt kan ilegges et overtredelsesgebyr på 10 prosent av foretakets omsetning. Med omsetning menes foretakets samlede salgsinntekt for siste regnskapsår, jf. forskriftens § 2 tredje ledd.

Etter forskriften § 3 annet ledd skal det ved vurderingen av overtredelsens grovhet særlig tas hensyn til overtredelsens art, dens faktiske innvirkning på markedet, størrelsen på det berørte markedet, foretakets gevinst, utvist skyld og om overtrederen har hatt en ledende eller passiv rolle i overtredelsen.

4.2.2 Konkret vurdering

Håkonrune Rør ble varslet om ileggelse av et overtredelsesgebyr på inntil 250 000 kroner og Oslo VVS Service ble varslet om ileggelse av et overtredelsesgebyr på inntil 500 000 kroner.¹⁹

Håkonrune Rør har vist til at Konkurransetilsynet i varslet, ved å anvende omsetningstallene for 2006, har lagt til grunn et år med unormal høy årsumsetning for utmålingen av overtredelsesgebyret. Det opplyses at omsetningen normalt ligger på 4-5 millioner kroner. Konkurransetilsynet bemerker at omsetningen i 2005, 2006 og 2007 var henholdsvis 8,6 millioner kroner, 6,9 millioner kroner og 5,4 millioner kroner, jf. Brønnøysundregistrene. Omsetningen i 2007 er noe lavere enn i de foregående år, men omsetningens størrelse er kun ett av flere momenter som vektlegges i utmålingen.

Oslo VVS Service har i merknadene til varselet anmodet om at det foretas en subsidiær vurdering av overtredelsesgebyrets størrelse. Beløpet vurderes av Oslo VVS Service å være meget høyt, basert på sakens bevismessige stilling og manglende dokumentasjon. Det fremgår av Brønnøysundregistrene at Oslo VVS Service hadde en salgsinntekt på 38,1 millioner kroner i 2007.

Anbudssamarbeid er blant de alvorligste overtredelsene av konkurranseloven § 10, og prissamarbeid av denne type er svært vanskelig å avdekke. Ved anbudssamarbeid settes konkurransemekanismen ut av spill, med samfunnsøkonomisk tap som konsekvens. Personene som har handlet på vegne av foretakene i denne saken har utvist forsett. Overtredelsens art og graden av skyld taler i utgangspunktet for et betydelig overtredelsesgebyr.

Konkurransetilsynet har kommet til at overtredelsesgebyret i denne saken vil ligge betraktelig under maksimalgrensen på 10 prosent av foretakenes omsetning. Det legges vekt på at saken dreier seg om ett enkeltstående tilfelle av anbudssamarbeid.

4.2.3 Konklusjon - utmåling

På denne bakgrunn har Konkurransetilsynet kommet til at Håkonrune Rør ilegges et overtredelsesgebyr på 250 000 kroner, og Oslo VVS Service ilegges et overtredelsesgebyr på 500 000 kroner.

5. Vedtak

På denne bakgrunn og med hjemmel i konkurranseloven § 29 jf. § 10, fatter Konkurransetilsynet følgende vedtak:

- 1. Håkonrune Rør AS ilegges et overtredelsesgebyr på 250 000,-
– tohundreogfemtitten – kroner.**
- 2. Oslo VVS Service AS ilegges et overtredelsesgebyr på 500 000,-
– femhundretusen – kroner.**

Overtredelsesgebyret forfaller til betaling to måneder etter at vedtaket er fattet, jf. konkurranseloven § 29 fjerde ledd.

¹⁹ Varsel om pålegg om opphør og overtredelsesgebyr datert 23. juni 2008.

Med hilsen

Knut Eggum Johansen
konkurransedirektør

Ingunn Bruvik
fungerende avdelingsdirektør